

GEOGRAFISKA NOTISER

*MEDLEMSBLAD
FÖR GEOGRAFILÄRARNAS
RIKSFÖRENING*

I N N E H Å L L :

Geografilärarnas riksmöte.

Mötesprotokoll.

Elisabeth Dahr: Geografiundervisningen i folkskola och realskola.

Thekla Thunberg och Alma Yhlen: Geografiens ställning i flickskolan.

Litteratur.

Meddelanden:

Svenska cellulosaaaktiebolaget. — Geografiska skolexkursioner. — Fortbildningskurs i ekonomisk geografi. — Till huvudlärare i geografi.

N:r 3 1943
S E P T.
ÅRGÅNG I

Nyheter från Norstedts

Världskarta

av Furuskog, fysisk karta i van der Grintens projektion. Skala 1 : 20 000 000, format 215 × 170 cm.

Uppf. på väv med stavar exkl. skatt 52.— kr.

Karta över Europa

av Ehlin-Söderlund, natur- och kulturgeografisk karta. Skala 1 : 2 500 000.

Nyss utkommen!

Uppf. på väv med stavar exkl. skatt 65.— kr.

Karta över Bibelns länder

av Furuskog, fysisk karta. Skala 1 : 2 000 000.

Nyss utkommen!

Uppf. på väv med stavar exkl. skatt 36.— kr.

Filmbilder

ett stort urval bildserier för Geografi — Kristendom — Historia.

Filmskiptikon

av Zeiss-Ikons fabrikat, Aviso II.

Pris inkl. skatt 376.— kr.

Kartor och filmbilder
sändas till påseende.

P. A. NORSTEDTS & SÖNER

Skolavdelningen

STOCKHOLM

GEOGRAFISKA NOTISER

MEDLEMSBLAD FÖR GEOGRAFILÄRARNAS RIKSFÖRENING

Redaktion: H. NELSON (Redaktör och ansvarig utgivare), K. E. BERGSTEN, N. BJÖRSJÖ, GERD ENEQUIST, S. SWEDBERG, THEKLA THUNBERG, J. WESTIN.

Redaktionens adress: LUND.

Årgång I.

September 1943.

N:r 3.

GEOGRAFILÄRARNAS RIKSMÖTE

Geografilärarnas förening anordnade under dagarna 17—19 juni sitt riksmöte i Göteborg. Till mötet, för vilket föreningens västra krets stod som värd, hade anmälts 154 deltagare. Föreningen, som stiftades 1933, kunde samtidigt fira sitt 10-årsjubileum. Föreningen hade glädjen att som skolöverstyrelsens representant som närvarande se undervisningsrådet Alice Quensel.

Utom sista dagen gynnades riksmötet av vackert väder, som tillät det stora förarbete för riksmötet som Västra kretsens ledande krafter gjort, komma till sin rätt. Som alltid åstadkommer ett dylikt möte för de lokala krafterna ett mycket betydande arbete. Ordf., lektor Swedberg, skattmästaren, lic. Holm och särskilt den verkställande kraften, sekr. lic. Björsjö, kunna tillsammans med alla sina medhjälpare, föredragare, exkursionsledare och jäktade expeditionspersonal (amanuenserna A. Lysén och Erling Andersson) m.fl. med tillfredsställelse se tillbaka på ett lyckat riksmöte.

Mötet öppnades på Göteborgs högskola av Västra kretsens ordförande lektor S. Swedberg, som framhöll den brydsamma situation, geografin befann sig i inom nutidslivet, samtidigt som geografin måste anses vara en viktig faktor, emedan en ny värld måste baseras på ett djupgående geografiskt kunnande.

Därefter följde under prof. H. Nelsons ordförandeskap riksmötets förhandlingar. Ledamoten i 1940 års skolutredning, rektor Elisabeth Dahr, höll ett inledande föredrag om geografiundervisningen i folkskolan och realskolan, vilket huvudpunkter återges på annan plats i detta häfte av G. N.

Efter rektor Dahrs anförande följde diskussion. För folkskolan talade tillsyningsläraren fil. mag. G. Wilske. Han förklarade geo-

grafiens uppfostrande betydelse och dess vikt för skapandet av barnens världsbild. De olika länderna och världsdelarna böra behandlas i den utsträckning de ha intresse för vårt land. Ytterligare krav bör emellertid ej ställas på kunskapsstoffet. En utveckling bör istället ske på det metodiska området, där geografin med arbetsskoleidéns genombrott fått en rangställning. Reaktionära tendenser i form av krav på ökad namnträning o.d. inom folkskolan måste tillbakavisas. Det är icke önskvärt, att folkskolan blir en preparandkurs för realskolan.

Fil. lic. P e r H o l m framhöll:

Den framtida gestaltningen av skolformerna på mellanstadiet är synnerligen oviss, men om det blir allvar av talet att göra mellanskolan mera »praktisk», är tiden inne att hävda geografiens särskilda betydelse ur denna synvinkel. Någon ökning av timplanen är ej att vänta, och då Sveriges geografi måste behandlas grundligare än nu, blir det nödvändigt att slopa någon del av den nuvarande kursen, i så fall den allmänna geografin. Denna är minst nödvändig, passar bättre på ett högre åldersstadium och motsvarande kunskaper kunna vinnas genom allmänna utblickar i samband med det regionala geografistudiet samt genom intimare samverkan med övriga läroämnena (fysik, biologi och historia). I den fyraåriga realskolan borde man börja med de avlägsnaste världsdelarna och koncentriskt närma sig Norden och Sverige, som skulle utgöra högsta klassens kurs. Exkursionerna borde göras obligatoriska och deras genomförande effektivt kontrolleras, så att varken skolledning eller geografilärare undandraga sig det visserligen krävande men också fruktbara arbetet med dem. Av vikt är, att kunskapsfordringarna i geografi hållas uppe. Genom standardiserade prov, icke på namn- och kartkunskap i gammal stil men på det vunna måttet av »geografiskt omdöme», skulle den enskilde lärarens strävanden i denna riktning underlättas och stimuleras.

Docent D. H a n n e r b e r g framställde några önskemål om geografin på ett omorganiserat gymnasium. Göres detta treårigt bör undervisningen det första året bedrivas under samma former som för närvarande, alltså med klasslektioner och småläxor. Under de två sista åren bör däremot arbetet organiseras mera fritt och huvudvikten läggas vid individuella studier och grupparbete. Lärarens uppgift blir att leda och fördela detta arbete, utarbeta arbetsuppgifter samt att utreda sådana svårare kursmoment, som eleverna enligt erfarenheten icke på egen hand kunna tillfredsställande tillägna sig. För att stimulera till snabbt och effektivt arbete böra eleverna äga rättighet att tentera på

de olika kurserna efter hand som de äro färdiga med dem. Gemensam och samtidig avgångsexamen bör följaktligen icke förekomma.

Hur geografikursen för gymnasiets första ring skall utformas bestämmes i första hand av hur undervisningen lägges i realskolans högsta klass. Om denna som föreslogs av lic. Holm skall omfatta Sveriges och de övriga nordiska ländernas geografi, torde det vara lämpligt att i första ringen behandla kultur- och näringsgeografi inom några större och betydelsefulla regioner såsom Central-, Öst- och Västeuropa, Östasien, Sydasiien, Nordamerika.

Det viktigaste önskemålet beträffande I³ är dock 2 veckotimmar istället för som nu 1 1/2. Samstämmig erfarenhet vittnar om att anordningen med 1 1/2 veckotimme är ett pedagogiskt oting. Inget läroämne som är värt att komma med på schemat bör hava mindre än 2 veckotimmar.

Det normala programmet, vars kvantitativa omfattning ej får bli oskäligt stor, bör omfatta två huvuddelar: en kurs i Sveriges geografi och en kurs i ekonomisk geografi. Den förra bör vara obligatorisk för alla elever. Den bör utformas som en modern samhällslära omfattande befolkningsfrågor och ekonomisk geografi. Dess objekt blir väsentligen det svenska arbetslivet med dess förutsättningar, utformning och resultat. Vid sidan av allmänna översikter bör i kursen inarbetas detaljerade studier av vissa landsdelars eller näringsgrenars problem. Kursen i allmän ekonomisk geografi kommer att i stort sett motsvara vad som nu ingår i högsta ringens kurs. Den bör fortfarande vara valfri.

Rektor **T h e k l a T h u n b e r g** framhöll de kommunala flickskolornas svårigheter. Se särskild artikel i detta häfte.

Den korta tidsrymd geografien har sig anvisad nödvändiggör en begränsning och kunskapsmaterialet och en intensifiering av kunskapsmeddelandet, ansåg lektor **S v e n S w e d b e r g**. Mindre klasser och en långt driven metodik med kartan som grundval vid all geografiundervisning vore väsentliga medel att förbättra resultatet.

Professor **H e l g e N e l s o n** hänvisade till de skrivelser Geografilärarnas förenings arbetsutskott tillställt 1940 års skolutredning vari framhölls vikten av att kännedomen om Sverige med nödvändighet måste ökas. Kurserna är för stora för den tid som anslagits till dem. De vackra teorierna i kursplanerna kunna ej förverkligas. Kan ej ökning av timantalet ske måste stora delar av kunskapsstoffet gå bort. Den allmänna geografien, särskilt Sveriges, rymmer dock allt för många värdefulla element för att här några vidsträcktare nedskärningar får ske. Den allmänna kulturgeografien är nu försummad och behöver

betonas. Behovet av exkursioner och särskilda övningstimmar med litet elevantal poängterades. Lärarna måste vara kunniga i geografi, om några resultat skola nås. Ämnet får ej i den utsträckning som sker lämnas i händerna på lärare, som sakna utbildning i geografi.

Lektor Josef Westin hänvisade till att geografiska exkursioner och ritövningar höra till det som kan ske inom ramen för värn-tjänstövningarna.

Fil. d:r Alfred Söderlund framhöll kartans och läroverksadjunkt J. Jacobsson filmens betydelse för undervisningen. Läroverksadjunkt G. Ilien betonade exkursionernas värde och de nuvarande svårigheterna vid deras genomförande.

Den 18 juni hade föreningen sitt årsmöte. För besluten vid det samma, styrelseval m.m. hänvisas till det i detta häfte tryckta protokollet. I föreningens arbetsutskott för den kommande perioden sitta professor Helge Nelson, Lund, ordf., docent Gerd Enequist, Uppsala, v. ordf., lektor Sven Swedberg, Göteborg, skattmästare, lektor Josef Westin, Stockholm och docent Karl Erik Bergsten, Lund, sekr. Föreningens namn ändrades till Geografilärarnas riksförening. Föreningen arbetar på 6 lokala kretsar och har ett medlemsantal, som f.n. överstiger 400.

Av betydelse blir, om fröken E. Thörns förslag om sommarkurser för lärare i ekonomisk geografi kan genomföras. Alltför länge ha geografilärarna fått undvara statligt anordnade fortbildningskurser i ett ämne, som i så hög grad fordrar sådana. Den av arbetsutskottet under sommaren insända framställningen om anslag för sådana kurser har emellertid i år av Skolöverstyrelsen avstyrkts.

I samband med riksmötet hade exkursioner i Göteborgstrakten anordnats, och en vägledning hade utarbetats under redaktion av fil. lic. Nils Björnsjö. (Exkursioner i Göteborgsområdet. 31 s., 1 karta. Meddelande från Geografilärarnas förening. N:o 16. Häftet kommer att tilldelas alla medlemmar.) Exkursionerna genomfördes på ett utmärkt sätt. I Göteborg besågs den 17 juni Götaverken under ciceronskap av direktör H. Hammar, Sjöfartsmuseet under ledning av kapten O. Traung, varjämte Oceanografiska institutet förevisades av professor Hans Pettersson och dr F. Koczy. Götaverken utdelade som gåva till deltagarna den publikation, bolaget utgivit till sitt hundraårsjubileum. Professor O. Jonasson, som höll ett anförande om Göteborgs läge, utdelade särtryck till åhörarna.

Den 18 juni gjorde mötesdeltagarna en skärgårdstur med besök på Grötö och Hönö. Demonstrationer gjordes av intendent O. Nybelin,

som verkställde bottenskrapningar utanför Hönö och redaktör C. T. Holmström, som förevisade relikter av lövvegetation på Grötö. Överlärare fil. dr J. Alin talade om arkeologien inom skärgården. Vidare gävo fil. lic. N. Björsjö, docent E. Ljungner och fil. dr Lennart Dalén inblickar i olika drag i områdets geografi.

Sista dagen var anslagen åt en utflykt till Fjärås bräcka, där professor H. Nelson, överlärare E. Lindälv, intendent A. Sandklef, docent D. Hannerberg, lektor S. Swedberg och lektor Gunnar Erdtman voro ciceroner.

En trevlig gemensam middag, som hölls på Långedrag, där föreningen som gäster hade Göteborgs högskolas prorektor, professor A. Romdahl och professor H. Pettersson, som båda i spirituella tal underhöll gästerna, rektor Dahr m.fl., gav upptakt till sammanhållande band mellan deltagarna under de följande dagarna. Ledningen hade ombestyrat goda gemensamma måltider såväl på Hönö som Fjärås bräcka. Göteborgs högskola hade välvilligt upplåtit sitt auditorium för första dagens förhandlingar.

D. HANNERBERG, K. E. BERGSTEN.

PROTOKOLL

FÖRT VID GEOGRAFILÄRARNAS RIKSFÖRENINGIS ÅRSMÖTE PÅ HÖNÖ
DEN 18 JUNI 1943.

§ 1. Förklarade ordföranden, professor H. Nelson, mötet öppnat, och hälsade de närvarande välkomna.

§ 2. Upplästes och godkändes protokoll från föregående årsmöte i Lund den 26 juni 1941.

§ 3. Föredrogs revisionsberättelsen samt beviljades skattmästaren ansvarsfrihet för de två senast förflutna kalenderåren. Ordföranden framförde föreningens tack till skattmästaren för hans arbete.

§ 4. Föredrogs styrelsens verksamhetsberättelse för de två senaste verksamhetsåren. Beviljades styrelsen i sin helhet ansvarsfrihet för perioden sedan föregående möte.

§ 5. På arbetsutskottets förslag beslöts att föreningens namn skulle ändras från Geografilärarnas förening till Geografilärarnas riksförening.

§ 6. I samband med denna namnförändring beslöts vidtaga en revision av gällande stadgar med särskild hänsyn till de förändringar utgivandet av medlemsbladet Geografiska notiser måste föranleda. Följande förändringar beslötos: § 1—§ 3. Oförändrade fränsett att »förening» ändras till »riksförening» på tillämpliga ställen. § 4. Andra meningen (»Sådan avdelning . . .») bortfaller. § 5—§ 8. Oförändrade. § 9. Beslöt riksföreningen, att årsavgiften skulle utgå med 4 kronor pr år och medlem. Av dessa behålla kretsarna 1:50 kronor, medan 2:50 kronor tillfalla riksföreningen och Geografiska notiser. Ständig medlem betalar 40 kronor, varav 25 kro-

nor inbetalas till centralkassan. På grundval av dessa direktiv skulle arbetsutskottet formulera paragrafens exakta lydelse. § 10. Oförändrad. § 11. Utgår helt.

§ 7. Geografiska notisers redaktion skall utgöras av arbetsutskottet med prof. H. Nelson som redaktör och ansvarig utgivare jämte rektor Thekla Thunberg och fil. lic. Nils Björsjö.

§ 8. På Uppsvenska kretsens vägnar inbjöd lektor J. Westin riksföreningen till nästa ordinarie möte på lämplig ort inom kretsens område. Föreningen mottog tacksamt erbjudandet och beslöt att nästa ordinarie möte anordnades 1945 i samarbete mellan arbetsutskottet och Uppsvenska kretsen.

§ 9. Ur centralkassan beviljades Västra kretsen ett anslag på 500 kr. för detta möte, samt Uppsvenska kretsen ett anslag på 500 kr. för mötet 1945.

§ 10. Till ordförande till nästa ordinarie möte omvaldes professor Helge Nelson.

§ 11. Till styrelseledamöter till nästa ordinarie möte valdes: fil. lic. H. Selvik, Sundsvall, rektor H. Granfelt, Västerås, lektor G. J. V. Eriksson, Eskilstuna, ämneslärare Axel Johansson, Gävle, ämneslärarinnan Karin Lichte, Örebro, docent Gerd Enequist, Uppsala, rektor N. Hj. Bosson, Tärna, lektor J. Westin, ämneslärare Ivar Åstrand, seminarielärarinnan Elvi Rydefält, Stockholm, lektor Anna Kristoffersson, Nyköping, läroverksadj. C. Danholt, Norrköping, lektor S. Norlindh, Linköping, folkhögskoll. Th. Lindell, Sjögestad, lektor P. Stolpe, Karlstad, lektor E. Wiman, Kristinehamn, rektor J. Furuskog, Filipstad, rektor Thekla Thunberg, Skövde, lektor S. Swedberg, professor O. Jonasson, fröken Alma Yhlen, docent D. Hannerberg, fil. lic. P. Holm, fil. lic. N. Björsjö, Göteborg, folkskolinspektör G. Engström, Skara, läroverksadj. Ada Olsson, Kalmar, läroverksadj. G. Ilien, Kristianstad, fil. lic. Hj. Fridlund, lektor A. Evers, lärare T. Lundholm, Malmö, läroverksadj. A. Bergdahl, Karlskrona, fil. lic. G. Nordholm, docent S. Björnsson, fil. d:r K. E. Bergsten, Lund.

§ 12. Att granska 1943—1944 års räkenskaper valdes fil. mag. G. Wilske och fröken Lilly Karlsson, Göteborg. Som suppleanter för dessa utsågs: fil. mag. A. Helgesson, Göteborg och ämneslärarinnan Greta Gyllensvärd, Kungälv.

§ 13. Diskuterades framlagt förslag till föreningsemlen. Sedan några ändringsförslag framkommit överlämnades ärendet åt arbetsutskottet jämte rektor Thekla Thunberg.

§ 14. Framförde fröken E. Thörn ett förslag att genom föreningens försorg anordnades sommarkurser i geografi för lärare med särskild hänsyn till Sveriges ekonomiska geografi. Riksföreningen uttalade sig för önskvärdheten av dylika kurser och arbetsutskottet erhöi i uppdrag att handlägga frågan.

§ 15. Meddelades att lektor J. Westin med fil. lic. A. Weinagens medverkan skulle övertaga och fullfölja den år 1941 påbörjade undersökningen av i vilken utsträckning undervisningen i geografi bestrides av lärare, som ej ha examensbetyg i ämnet.

§ 16. Uppdrogs åt arbetsutskottet i samråd med fil. lic. P. Holm och läroverksadj. G. Ilien att till skolöverstyrelsen jämte 1940 års skolutredning inlämna en framställning om önskvärdheten av att klara direktiv lämnas beträffande läroverkens skyldighet att inom ramen för undervisningen anordna exkursioner i geografi.

§ 17. Avslutade ordföranden mötet.

Hönö dag som ovan
KARL ERIK BERGSTEN
sekr.

GEOGRAFIUNDERVISNINGEN I FOLKSKOLA OCH REALSKOLA

AV ELISABETH DAHR.

Föredrag vid Geografilärarnas riksmöte i Göteborg
17 juni 1943.

Då några definitiva resultat ännu icke hunnit framgå ur 1940 års skolutrednings arbete, kan jag här endast ge några antydningar om de diskussioner, som, delvis i samband med tillkallade ämnesexperter, förekommit inom utredningen i fråga om geografiundervisningen i folk- och realskola. I första hand har det gällt att bestämma den organisatoriska ramen för varje skolform och att inom denna ram avväga de olika undervisningsämnenas behov gentemot varandra. I vilken mån de av geografilärarnas förening framförda, i och för sig synnerligen behjärtansvärda, önskemålen i fråga om geografiundervisningens framtida gestaltning skola kunna realiseras, beror på den position, som folk- och realskola framdeles komma att intaga i förhållande till varandra, och det slutliga avgörandet i detta hänseende ligger icke i utredningens händer.

Såsom redan framhållits av utredningens ordförande, statsrådet Bagge, har det bl.a. gällt att pröva, i vilken utsträckning den 6-åriga bottenskolan kan tänkas genomförd utan att den högre skolans bildningsmål sänkes och utan att skoltiden onödigtvis förlänges för de lärjungar, som med hänsyn till begåvning och mognad kunna nå fram till realexamen efter en 9-årig och till studentexamen efter en 12-årig skolgång. Numera framstår det nämligen såsom synnerligen angeläget, att de unga, som genomgå högre skolor, så fort som möjligt skola kunna komma in i produktiv verksamhet och bli i stånd att bilda familj. Den oundvikliga försening, som följer av fackutbildning vid universitet och högskolor, samt för männens del av värnplikten, är i och för sig allvarlig nog. Så många som möjligt av de studiebegåvade skoleleverna och främst av de landsbygdsungdomar, som nu äro hänvisade till en 13-årig studiegång genom 6-årig folkskola och 4-årig realskola såsom grund för 3-årigt gymnasium, böra därför få möjlighet till en kortare skoltid, och detta helst utan att de därför tvingas att gå i skolan annorstädes än i hemorten åtminstone de 6 första läroåren.

Då det knappast torde vara möjligt att förkorta gymnasiets lärotid, måste vid en 12-årig skolgång, byggd på 6-årig bottenskola, realskole-

stadiet tänkas förkortat med ett år. Det befaras emellertid rätt allmänt, att en 3-årig realskola icke skall kunna erbjuda tillräcklig garanti för uppnående av realskolans nuvarande bildningsmål. Så har tanken uppkommit att inom folkskolans ram under 5:e och 6:e skolåren — eller möjligen endast under det 6:e — anordna för realskolans syften lämpad undervisning. Denna skulle främst omfatta det första främmande språket i realskolan, men den kan givetvis ordnas så, att den även avser andra ämnen. För de läroämnen, som tillhöra både folkskolans och realskolans ämneskrets, har dessutom den utvägen diskuterats, att lägga lärokurserna i folkskolans 5:e och 6:e samt den 5-åriga realskolans 1:a och 2:a klasser parallellt, så att begåvade lärjungar från folkskolans 6:e klass kunna intagas i 3:e klassen av 5-årig eller 2:a klassen av 4-årig realskola och således få tillfälle att avlägga realexamen efter 3 år i realskolan.

Det faller sig icke lätt att skapa en i alla detaljer genomförd parallellism mellan kurserna i folk- och realskola, men i sina huvuddrag synas dessa kurser dock kunna sammanjämkas. Om de lärjungar, som gå vägen över en differentierad folkskola, kunna inhämta kurser av alldeles samma fyllighet som de nuvarande realskolekurserna, beror helt på hur åren i folkskolan utnyttjas. I den mån de båda nuvarande realskoleformerna stå kvar vid sidan av den differentierade folkskolan, behöver differentieringsanordningen icke nödvändigtvis förorsaka någon inskränkning i realskolans lärokurser.

Geografilärarnas förening har framhållit, att de för realskolan gällande lärokurserna, vilka i och för sig väl kunde behöva utvidgas på vissa punkter, äro för omfattande i förhållande till det antal lärotimmar, som står ämnet till buds, och att en ökning av timantalet är ett angeläget önskemål. Tyvärr stöter en sådan utökning på mycket stora svårigheter. Från läkarhåll ha synnerligen bestämda krav framställts på nedbringande av antalet arbetstimmar i skolan, krav, som kraftigt motiverats i ett särskilt betänkande av utredningens expert i skolhygien, docenten Urban Hjärne. Skola dessa krav tillgodoses, blir det nödvändigt att beskära timantalet för så gott som samtliga läroämnen i realskolan, en beskärning, som visserligen till en del skulle kunna kompenseras genom någon förlängning av läsåret. Att öka geografiamnets timantal blir under dessa förhållanden icke gärna möjligt, snarare synes det sannolikt, att någon minskning måste ske.

Även i folkskolan får man kanske räkna med någon timmes minskning för geografis del. Här kommer emellertid den omständigheten, att skolan i framtiden kan räkna med minst 7-årig lärogång att i reali-

teten kompensera minskningen. Kompensationen kommer dock icke de högre skolformer till godo, som avgrenas före 7:e folkskoleklassen.

I denna situation gäller det att vinna bästa möjliga resultat av den undervisningstid, som geografin kan få till sitt förfogande. Den grundläggande undervisningen i folkskolan får även ur den högre skolans synpunkt allt större betydelse, ju större plats folkskoleåren upptaga av den sammanlagda skoltiden. Folkskolan kan väl icke lägga sin undervisning till rätta för de lärjungar, som skola övergå till högre skolor utan måste se till att denna undervisning främst blir så god som möjligt med hänsyn till skolformens eget bildningsmål. Med detta mål för ögonen kan folkskolan dock lägga en säker grund för realskolans undervisning genom att fästa stor vikt vid utformningen av de geografiska grundbegreppen och inpräglingen av ett elementärt namnförråd liksom vid ett grundligt studium av kartbilden.

I det hela torde den 7-åriga lärotiden i folkskolan innebära en stor fördel för geografiundervisningen i denna skola. Anhopningen av lärostoff i de särskilda klasserna blir mindre, och undervisningen kan föras upp på ett åldersstadium, där lärjungarna äro mer mogna för att kunna tillägna sig den helhetsbild av ämnets olika områden, som bör vara geografiundervisningens mål.

Denna helhetsbild bör med hänsyn till lärjungarnas högre ålder och jämnare begåvningsnivå kunna gestaltas rikare i realskolan. Men här framträder begränsningen av ämnets lärotimmar som en ytterst allvarlig svårighet. Så mycket mer angeläget blir det, att kursen utformas så att undervisningen ger det mesta möjliga av praktiskt värdefull och allmänbildande kunskap. En viss gallring av det nuvarande lärostoffet och koncentration kring det mest betydelsefulla blir säkerligen nödvändig. Denna gallring är så mycket mer av nöden som det torde bli ofrånkomligt att i kursen inrycka några nya kursmoment. Geografilärarnas förening har i sin skrivelse till skolutredningen betonat, att en topografisk överblick över Sverige synes böra ingå i realskolekursen. Högsta klassens kurs torde också böra omfatta en översikt över våra nordiska grannländer, behandlade ur samma synpunkter som Sverige. För att bereda rum åt dessa nya kursmoment torde någon del av den allmänna fysiska geografin få skjutas ned i näst högsta klassen. Såvitt möjligt böra geografiska övningar inrymmas i undervisningens alla klasser.

De förslag som sålunda inom utredningen skisserats ha samtliga ännu en mycket preliminär karaktär och kunna bli föremål för mångahanda ändringar och omarbetningar. Hur den slutliga utformningen

av geografikurserna än gestaltar sig, vilar undervisningsresultatet ytterst på lärarens kunnighet, omdöme och förmåga att ge levande, klar och medryckande undervisning. Lärarkompetens och lärarutbildning äro ytterst väsentliga faktorer, de falla dock icke inom den nuvarande skolutredningens arbetsuppgifter.

GEOGRAFIENS STÄLLNING I FLICKSKOLAN

Sedan arbetsutskottet av Geografilärarnas riksförening till 1940 års skolutredning i juni 1942 inlämnat en framställning angående geografiens ställning i realskolan samt i mars 1943 rörande ämnets ställning i gymnasiet, har arbetsutskottet önskat att i »Geografiska notiser» få samma problem belysta från flickskolehåll.

Ehuru skillnaden i organisation mellan samläroverken och de rena flickskolorna numera borde vara allmänt känd, synes det oss lämpligt att här först citera de uttalanden från riksdag och departementschef, som gjordes, innan riksdagen år 1928 beslöt den kommunala flickskolans upprättande.

I skrivelse till Konungen i anledning av proposition ang. statsbidrag till kommunala flickskolor m.m. den 5 juni 1928 har riksdagen anfört bland annat:

»Genom det beslut, som 1927 års riksdag fattat angående öppnandet för flickor av de hittills endast för gossar avsedda allmänna läroverken, har den kvinnliga ungdomens behov av högre undervisning blivit från det allmännas sida enligt riksdagens mening till fullo tillgodosedd, *i vad avser denna ungdoms teoretiska utbildning till det studiemål, realexamen och studentexamen representera.*

Riksdagen betonade emellertid 1927, att för flickornas vidkommande även komme att för framtiden fortbestå de mera allmänna bildningsmål som i vårt land av ålder företräts av de privata flickskolorna. En organisation av den kommunala flickskolan, vilken skulle hava i stort sett enahanda studiemål som de allmänna statsläroverken eller som på ett eller annat sätt skulle förbereda flickorna till inträde på en skolgång med detta mål, skulle enl. riksdagens mening medföra på många orter *en menlig dualism*, föga ägnad att motsvara de olika krav, man från det allmännas sida bör uppställa på den kvinnliga ungdomens högre undervisning. Då departementschefen nu hävdar önskvärdheten av att upprätthålla åtskillnaden mellan de allmänna läroverkens studiemål, företrädda i realskole- och studentexamen och

det bildningsmål, som den privata högre flickskolan representerar, anser sig riksdagen böra helt ansluta sig till denna åskådning. Den kommunala flickskolans allmänna uppgift bör enl. riksdagens mening vara att i den utsträckning, förhållandena medgiva, tillgodose den speciella kvinnliga skolutbildning, som varit och är den högre privata flickskolans huvuduppgift. Då fråga nu föreligger om ett mera direkt stödjande från det allmännas sida av en ny skolform för den kvinnliga ungdomens behov, vill riksdagen vidare betona den fördel, som enl. Eders Kungl. Maj:ts förslag skulle vara förenad med denna skolform i likhet med den privata högre flickskolan, därigenom att densamma genom en långsammare och för flickorna mer lämpad skolgång skulle giva dem såväl en god allmän bildning såsom grundval för olika arbetsuppgifter i samhället som även en utbildning för hemmets särskilda behov. Då det bör vara ett allmänt samhällsintresse att stödja strävanden till underlättande av en dylik utbildningsväg för den kvinnliga ungdomen och det föreliggande förslaget synes riksdagen i möjligaste utsträckning taga sikte på detta mål, har riksdagen ansett sig böra besluta upprättande av kommunala flickskolor i huvudsaklig överensstämmelse med vad Eders Kungl. Maj:ts förslag innebär och riksdagen i det följande kommer att angiva.»

Riksdagen 1928 uttalade således klart den meningen, att den kommunala flickskolan skulle genom en långsammare och för flickorna mer lämpad skolgång giva dem en god allmän bildning som grundval för deras speciella yrken liksom även en utbildning för hemmets särskilda behov samt varnade direkt för att flickskolans organisation skulle komma att allt för mycket likna de allmänna läroverkens eller förbereda flickorna på en skolgång med detta mål, vilket skulle på många orter medföra »en menlig dualism».

Vid utarbetandet av den kommunala flickskolans kursplaner synas dessa principuttalanden helt ha fallit i glömska. Den kommunala flickskolans fem lägsta klasser motsvara i det stora hela realskolan och kursplanernas ordalydelse i motsvarande klasser äro så lika varandra som möjligt. Flickskolans sjätte och sjunde klasser ha fått organisation av ett lägre gymnasium med ämnesdifferentiering, vilken således i flickskolan inträder tidigare än i läroverken.

I glädjen över att 1928 års riksdag dock räddade en flickskola och med hopp om att just ämnesdifferentieringen i de två högsta klasserna skulle stärka flickskolekompetensen och i de tillvalda ämnena ge flickorna större kunskapsmått och möjlighet till fördjupning, omorganiserades relativt fort de gamla privata flickskolorna till kommu-

nala. Men det vi vunno för tillvalsämnena förlorades för de ämnen, som av lärjungarna skulle släppas redan efter femte klass. Geografien, som borde ha likställts med historien som grundläggande ämne för medborgerlig bildning blev tillvalsämne. Kursplanerna i geografi i flickskolans fem lägsta klasser äro exakt desamma som i realskolan. Samma brister och svagheter, som av arbetsutskottet av Geografilärarnas riksförening redan påpekats för realskolans del råder således i flickskolan. Från flickskolehåll har redan å Flick- och samskoleföreningens årsmöte i Jönköping 1942 med skärpa påpekats den svaga ställning, som Sveriges geografi intar i svensk flickskola. Men härtill kommer att för flickskolans del denna kappkörning med realskolans kursplaner i geografi är fullständigt onödig.

Söker man efter orsaken till den utformning som kursplanerna fått i flickskolan måste man finna, att det är övergången till gymnasium, som förestavar denna. Övergång till 4-årigt gymnasium skall från flickskolan kunna ske från femte klass, från realskolan från fjärde klass. (Till det treåriga gymnasiet från flickskolans sjätte klass.)

Det är flickskolans praktiska arbete, som här förlänger neder-skolan med ett år. Men just i geografi få flickorna därigenom ett för-språng. Sveriges geografi samt grunddragen av den allmänna geografien läses såväl i första gymnasieringen (LI⁴) som i realskolans och flickskolans femte klass. En flicka, som går till första gymnasieringen från flickskolans femte klass får således två år i rad läsa denna kurs efter att förut under fyra år ha måst snabbläsa Europas och de främmande världsdelarnas geografi.

En för flickorna lämpligare arbetstakt blev oss utlovad. Ja, detta skulle vi kunna ha i geografi, om ämnet kunde få som *fast* föras upp åtminstone i sjätte klass. Europas geografi kunde läsas långsammare, taga två och ett halvt år (nu två) och något av de främmande världsdelarna t.ex. Nordamerika föras upp i femte klassen. I femte klassen kunde därjämte den allmänna geografien börja och planläggas i sin helhet, ej som nu sönderbrytas i en lägre kurs med »grunddragen» och en större »i vidgad omfattning», vilken plan varit omöjlig att praktiskt tillämpa utan att genom omtuggning av materialet helt suga musten ur intresset för fysisk geografi. Om den fysiska geografien begränsades till ett innehåll, som utan för stora förkunskaper i fysik kan förstås av flickorna, medhinnas säkert även i denna klass en översikt av jordens stora naturgeografiska områden och råvarutillgångar. Till sjätte klassen återstår således först den allmänna kulturgeografien: åkerbruk, industri, samfärdsel m.m. byggande på föregående års översikt över de

naturgeografiska tillgångarna, människans utbredning och jordens folkslag.

Som huvuduppgift i sjätte klassen måste dock Sveriges geografi stå, regionalt och ekonomiskt i förbindelse med den övriga Nordens ur samma synpunkt. Vi tro att då, men först då, sedan en överblick av jordens tillgångar och människans förmåga att utnyttja dem har vidgat den mognare ungdomens syn, de kunna bibringas det »geografiska omdöme», som nu efterlyses och kunna placera in Sverige i den helhet, som dock, trots allt, endast är *en* värld.

Kravet att geografin i flickskolan ej så tidigt som nu blir ett tillvalsämne har ännu en orsak. Flickskolan fick vid sin omorganisation ett nytt fast ämne, ekonomilära, väl motiverat därmed, att hemmets ekonomi i de allra flesta fall bygger på kvinnans förmåga att hushålla. Ämnet har tyvärr hittills dels på grund av kursplanens obestämda formulering dels på grund av brist på lämpliga läroböcker och i ämnet utbildade lärarekrafter blivit ytterst ojämnt behandlat i olika skolor, men det borde vara klart, att läran om människans hushållning måste bygga på kunskap om det vi ha att hushålla med, således om jordens naturtillgångar och övriga delar av den ekonomiska geografin.

Ekonomilära läses i sjätte eller sjunde klassen, således där geografin är tillvalsämne. Det bedrövliga inträffar då, att kanske högst en fjärdedel av klassens lärjungar (tillvalsgeograferna) ha de grundläggande kunskaperna för detta ämne, som med rätta tillmätes en stor betydelse. Genom att låta geografin bli fast ämne även i sjätte klassen, skulle ekonomiläran få en säkrare grund att stå på. Sjunde klassens kurs kunde sedan omfatta en repetition av de större kulturländerna och deras kolonier och vara ett tillvalsämne.

Det kan ju vara opraktiskt att i dessa dagar inför de förändringar av betydligt större räckvidd, som troligen förestå oss, kritisera ett ämnes nuvarande planläggning, men undervisningens resultat är dock ytterst beroende av de möjligheter, som givas lärarna att tillämpa de i anvisningar och planer givna direktiven. Blir spänningen mellan det man skall meddela av undervisning och det man under givna omständigheter kan åstadkomma för stor, lider hela undervisningen därav.

Geografiens beträngda ställning i flickskolan kan dock ej fullt förstås, om man inte understryker, att ämnet måste i de två högsta klasserna skötas utan hjälp av för flickskolans tim- och kursplaner skrivna läroböcker. I de fem lägsta klasserna följer flickskolan, som förut framhållits realskolans kursplaner och kan då använda samma läroböcker som realskolan. Dessa läroböcker äro avslutade i klass fem.

Vilka läroböcker skola användas av tillvals-geograferna i flickskolans sjätte och sjunde klass? Läroböckerna för gymnasiet äro enl. utsago av geografilärare i regel för utförliga även för gymnasiets lärjungar, men flickskolans lärjungar skola dessutom läsa dem på ett åldersstadium, som med ett à två år understiger åldern i gymnasiets tredje och fjärde ringar. Läroböckerna för gymnasiet äro för övrigt för dyra, i synnerhet om man betänker, att flickskolans lärjungar ej kunna helt utnyttja dem utan måste sätta parenteser omkring stora avdelningar. Återstår som ett andra alternativ att låta de två högsta klasserna få kunskapsmaterialet i form av anteckningar. Andra möjligheter finnas ej, men dessa fakta borde tillräckligt tydligt framhäva flickskolans svårigheter i detta fall.

Representanter för flickskolan ha på olika sätt försökt att få läroboksfrågan löst men alltid mötts av svaret, att det ej kan ekonomiskt bära sig med för flickskolan skrivna läroböcker, enär lärjungeantalet är för litet. Av ekonomiska skäl måste även en kommunal flickskola vid ev. byte av lärobok välja den, som användes i det för orten centrala läroverket d.v.s. det allmänna läroverket. Således ännu en spärr för det pedagogiska nydaningsintresse, som alltid utmärkt den svenska flickskolan.

Undertecknade vilja även framhålla, att svenskt undervisningsväsen i sin flickskola har en skolform, som på grund av frihet från examen skulle kunna på ett målmedvetet och kanske djärvare sätt praktiskt tillämpa de metodiska anvisningarna, om den ej blivit sammanbunden med examensskolorna. För övrigt instämma vi fullt och helt med arbetsutskottets uttalanden icke minst om geografiundervisningens värde för den medborgerliga uppfostran.

THEKLA THUNBERG.

ALMA YHLEN.

L I T T E R A T U R

De geologiska kartbladen och deras beskrivningar äro för geografi-läraren utmärkta hjälpmedel till förståelse av hembygdens naturgeografi och även i viss utsträckning dess näringsgeografi. Nyligen har utkommit *geol. kbl. Lidköping* med beskrivning (Sveriges geol. undersökning Ser. Aa N:o 182). Beskrivningen (197 sidor) är författad av *S. Johansson, N. Sundius* och *A. H. Westergård*. Bladet omfattar om-

rådet Ö och V om Kinnevikens samt en liten del av Västgötaslätten söder om samma vik. Det är ett i svensk geologi sedan Linnés dagar klassiskt område. Det är av stort intresse att få en up to date skildring av Kinnekulle, som ju måste betraktas som kartbladets mest intressanta del. Stort utrymme (43 sidor) ägnas åt de kambro-siluriska bergarternas praktiska användning, bl.a. skildras den viktiga skifferoljeanläggningen vid Kinne-Kleva.

Jordlagren erbjuda också stort intresse, såsom de långa radialmoränerna på Kinnekulle, de vackra ändmoränerna på slätterna (delvis årsmoräner), till sin byggnad oregelbundna rullstensåsar och randdeltan m.m.

H. N.

MEDDELANDEN

*Svenska celluloosaaktiebolaget*¹ utgör en sammanslutning av ett tiotal äldre skogsindustri- och kraftverksaktiebolag. Dess verksamhet är uppdelad på sex dotterbolag: Munksundsbolagen, Holmsunds AB, Kramforsbolagen, Sundsvallsbolagen, Hammarforsens Kraft AB samt Bergvik & Ala Nya AB. Till detsamma hör en skogsareal, som är lika stor som Värmland och Närke tillsammans (22.228 km²). Dess skogsindustriälaggningar äro belägna vid Lule, Pite, Byske, Ume, Ångermanälvens, Indalsälvens, Ljungans och Ljusnans mynningsområden. Bolaget äger 11 sågverk, av vilka de största — Munksund och Kramfors — ha en tillverkningskapacitet av 30.000 stds. vardera. För hela koncernen utgör densamma 166.000 stds. motsvarande 12 % av Sveriges trävaruproduktion 1937. Bolaget äger dessutom 4 träsliperier, 7 sulfit- och 6 sulfatfabriker med en kapacitet och produktion 1937 av 210.000 ton mekanisk och 677.000 ton kemisk massa, motsvarande resp. 30 % och 24 % av vårt lands produktion av mekanisk och ke-

¹ Källa: Svenska celluloosaaktiebolaget: Årsbok 1943. Sthlm 1943.

misk massa. Östrand, Europas största pappersmassfabrik, kan producera 140.000 ton. Till de allra största i vårt land höra Svartviks sulfitfabrik (75.000 ton), Kramfors sulfitfabrik (70.000 ton), Matfors träsliperi (60.000 ton), Bergviks sulfitfabrik (52.000 ton) och Sandarne sulfatfabrik (52.000 ton). Pappersproduktionen däremot är mycket ringa, 1937 endast 35.000 ton (Matfors). Där produceras nu 25.000 papperssäckar pr dygn. Kriget har som bekant medfört stora rubbningar inom hela skogsindustrien. Under de sista fem åren har produktionen av trävaror och pappersmassa gått kraftigt tillbaka och utgjorde 1942 för hela koncernen endast hälften av den normala, ja för den blekta och oblekta pappersmassan samt slipmassan endast 1/6 av den normala (145.000 ton). Men samtidigt ökade produktionen av konstsilke-massa (1942 = 56.000 ton), och från 1940 tillkommer fodermassa (1942 = 192.000 ton). Den minskade exporten av trävaror har påskyndat utvecklingen av snickerifabrikationen. 1939 uppstod en trähustillverkning. Denna bedrivs nu i Kramfors, Munksund, Holmsund och Nyvik. I den sistnämnda produceras 200 hus och ba-

racker per år, och i Kubikenborg serietillverkades 20.000 fönster per år. I Holmsund finnas dessutom fabriker för tillverkning av lamellgolv och lamellplattor samt fanér. Den kemiska industrien har gynnats genom avspärningen. 1942 fanns det 7 sulfitsprittfabriker med en produktion av 24.000 ton sulfitsprit (1938 = 10.000 ton) i Svartvik (6.500 ton), Kramfors (4.200 ton), Essvik, Nyhamn, Ortvik, Söråker och Bergvik. Produktionen av såpa och tvål vid Sandarne har under den sista 5 årsperioden ökat från omkr. 500 till 4.000 ton. Samtidigt har produktionen av terpentin och flytande harts gått tillbaka rätt väsentligt. Genom utbyggnad av destillationsverket för flytande harts i Sandarne, som blir färdig under 1943, beräknas denna få en kapacitet av 9.000 ton per år. Sex tjärugnar ha nybyggts under år 1942 för framställning av tjära, tjärolja och råterpentin. 1941 anlades en foderjästfabrik i Svartvik, som 1942 hade en produktion av omkr. 400 ton torr foderjäst.

Bolaget äger dessutom Skönviks och Sunds mekaniska verkstäder, som 1941 hade ett tillverkningsvärde av omkr. 3 1/2 milj. kr. Den erforderliga energien utvinnes i 12 kraftstationer på 93.000 hkr. Den största är Hammarforsen på 45.000 hkr. Koncernen sysselsätter omkr. 1.200 tjänstemän och förmän, omkr. 7.300 industriarbetare samt 23.000 skogs- och flottningsarbetare.

J. W.

Geografiska skolexkursioner. Till Skolöverstyrelsen har insänts en skrivelse rörande geografiska skolexkursioner i enlighet med ett av fil. lic. Per Holm upprättat förslag. Skrivelsen utmynnar i en hemställan, att Skolöverstyrelsen ville ta under övervägande att utfärda bestämmelser om den minimitid (förslagsvis tre halvdagar pr läsår), som skall anslås till geografiexkursioner i de klasser, där sådana äro i undervisningsplanen påbjudna (realskolans högsta klass, fyraåriga gym-

nasiets första ring och lycéets fjärde krets), och att vederbörande rektorsämbeten åläggas att låta föra liggare över exkursioner, innehållande uppgift om tid, studiesyfte, antal deltagare samt ledare för de olika klassavdelningarna. Hemställan avser de högre skolorna. I folkskolan äro hithörande frågor fullt tillfredsställande ordnade.

Fortbildningskurs i ekonomisk geografi.

I augusti överlämnades från Geografilärarnas riksförenings arbetsutskott till Skolöverstyrelsen en begäran om anslag till fortbildningskurs i ekonomisk geografi, vilken emellertid Skolöverstyrelsen ej denna gång ansåg sig kunna förorda. Den kurs, som föreslagits av arbetsutskottet, hade tagit sikte på de omläggningar av vårt ekonomiska liv, som världskriget medfört, och de än väldigare revolutioner i geografiskt hänseende, som skett utanför våra gränser (Medelhavsområdet, Sovjetunionen, Fjärran Östern). Därför hade kursen (på omkr. åtta dagar) föreslagits omfatta följande: 1. Omkr. 10 föreläsningar över Sveriges aktuella ekonomiska geografi, förenade med 3 à 4 exkursioner till modernt jordbruk, industri, event. fiske (beroende av orten, dit kursen förlägges). 2. Omkr. 8 föreläsningar rörande det senaste årtiondets förändringar i världens ekonomiska geografi med i samband därmed skedda förskjutningar inom kulturgeografien. Om behövligheten av en dylik kurs finnes en enhällig mening bland geografilärarna.

Till huvudlärare i geografi. I nr 2 av Geografiska notiser infördes ett frågeformulär rörande geografiinstitutionernas utrustning och användning vid våra högre skolor. Då det är av största värde att få en säker överblick av situationen vid våra skolor, ombedjas huvudlärare i geografi, som ännu ej lämnat svar, att insända formuläret till lektor J. Westin, Hornsgatan 60, Stockholm.

Den nya Folkskolans Läsebok: Geografi

Del II: Europa (utom Sverige)

300 sidor. Inb. kr 2: 80, netto för skolor 2: 30.

Lärarex. 1: 50 inklusive skatt (Norstedt).

Godkänd av Statens läroboksnämnd.

Utgivarna har tydligen vinnlagt sej om att få ett ledigt och för barnen lämpat språk, och de har också på ett förtjänstfullt sätt lyckats i sina avsikter. Det är inte många läseböcker som äro så omsorgsfullt utarbetade som denna i nämnda avseende. *Alrik Larsén i Folkskollär. Tidn.*

I fråga om omväxlande innehåll och i stort sett väl genomförd disponering innebär boken ett avgjort framsteg i förhållande till sin företrädare. Bidragen äro oftast goda, ibland utmärkta, alltid aktuella.

Valdemar Linder i Tidn. för Stockholms folkskolor.

Helge Nelson och Karl D. P. Rosén

SKOLATLAS

2:a uppl. nyutkommen

28 kartsidor. Inb. kr 2: 40, netto för skolor 2: —.

Lärarex. 1: 25 inklusive skatt (Norstedt).

Godkänd av Statens läroboksnämnd.

»— ett vackert och gediget arbete, som tack vare sin metodiska upp-
läggning bör få stort värde för geografiundervisningen.»

Henning Olsson i Skola och Samhälle.

Idealisk för de lägre klasserna är den lilla behändiga

Kartbok för skolans lägre klasser

14 sid. Kartorna över Sverige, Norden och Europa ur »Skol-
atlas», men i större format. Pris 30 öre (ej i bokhandeln,

Norstedt). *Godkänd av Statens läroboksnämnd.*

»— förtjänar att få den största spridning, — ett tunt häfte i vanlig
skolboksstorlek och bra inbunden. Prof. Nelsons stora intresse för den
praktiska geografiundervisningen borgar för att innehållet är förstklassigt.
— Alltsammans alldeles utmärkt, och den lilla praktiska kartboken kan
varmt förordas.»

E. H. i Social-Demokraten.

SVENSKA BOKFÖRLAGET

Behöver Ni en karta?

● *Geografiläraren*

I skolundervisning och på fältarbete är generalstabskartan oersättlig.

● *Vetenskapsmannen*

Statliga och kommunala skolor och institutioner rekvidrera generalstabsblad och konceptblad samt särtryck ur dessa utan tillståndsbevis.

Begär förslag och prisuppgifter!

Skall Eder karta tryckas?

Vänd Eder då i god tid till det tryckeriföretag, som i över 100 år tjänat den geografiska forskningen.

Vår kartredaktions erfarenhet står alltid till tjänst med redigering och ritning av Eder karta, så att bästa möjliga resultat nås vid tryckningen.

● *Vetenskapsmannen*

● *Geografiläraren*

Generalstabens Litografiska Anstalt

Postfack, Stockholm 1

Rikstelefon: Namnanrop, »Stabslitografen»